

Lela Pajić*

RESURSI U EKONOMIJI

(Dr Svetislav R. Milenković, Ekonomski fakultet, Kragujevac, 2000.

– Prikaz knjige)

Knjiga „Resursi u ekonomiji”, autora dr Svetislava Milenkovića, objavljena je 2000. godine. Namenjena je, pre svega, studentima Ekonomskog fakulteta u Kragujevcu, ali je, istovremeno, tako koncipirana da omogućava i drugim korisnicima sticanje neophodnih znanja za rešavanje niza problema na makro i mikro nivou. Knjiga predstavlja sintetizovano istraživanje ekonomske valorizacije prirodnih i privrednih resursa od strane autora. Sadržaj je prezentiran u devetnaest poglavlja, na 393 strane, sa veoma iscrpnim uvodnim delom i zaključnim razmatranjima. Obuhvaćene oblasti su veoma pristupačno objašnjene i potkrepljene brojnim primerima, tabelama, šemama i grafikonima. Na taj način je problematika postala dostupna čitaocu, omogućavajući mu da, u potpunosti, razume izloženu „materiju” i da je, eventualno, implementira u polazne stavove za rešavanje mnogih teorijskih ili praktičnih pitanja.

U prvom poglavlju, pod naslovom „Resursi i ekonomija”, obrađuje se pojam, podela resursa i stanje svetskog resursnog potencijala u različitim epohama, kao i stavovi mnogih savremenih, priznatih svetskih ekonomista, čiji se pravci proučavanja bitno razlikuju. Pojmovno određivanje, taksativno navođenje i prikazivanje postojećih resursnih bogatstava omogućuje da se ovakva saznanja efikasnije iskoriste u praktične svrhe.

Da bi se dobila prava slika o resursima u analizu se uvodi pojam „resursnog potencijala”, koji označava ukupne izvore i uslove i njihovu međuzavisnost, uticaj čoveka na potčinjavanje prirodnih privrednih resursima, kao i njihovo korišćenje, uključujući preraspodelu i organizaciju, u različitim epohama razvoja ljudske civilizacije. Imajući u vidu činjenicu da se pod resursima podrazumevaju sredstva za rad, predmeti rada, radna snaga, informacije i slično, jasno je zašto pitanje preciznog definisanja i ekonomije resursa, čak i u savremenoj nauci, još uvek ostaje otvoreno i nedorađeno.

U drugom poglavlju, čiji je naslov „Savremeni svetski ekonomisti i valorizacija resursa”, poklanja se pažnja evoluciji stavova u vezi sa ekonomskim vrednovanjem resursa. Kroz komparaciju pesimističkih, optimističkih i konzervativnih shvatanja, autor dolazi do zaključka da sva gledišta svetskih ekonomista, o ekonomskoj valorizaciji resursa, treba shvatiti kao integralnu celinu. U savremenim uslovima eksploatacije resursa, pojedina

* Asistent-pripravnik Ekonomskog fakulteta u Kragujevcu

mišljenja u okviru određenih pravaca istraživanja su, s jedne strane, sasvim ispravna, dok se, s druge strane, izvesna shvatanja nastala u tim istim grupama ekonomista mogu osporavati.

Naglašava se da ekonomska interpretacija resursa ne funkcioniše mimo ostalih tendencija u nauci. To znači da mora postojati snažna koherentnost između svih istraživača, u okviru ove problematike, kako se rešenja ne bi preklapala i da bi se, kroz razmenu mišljenja, došlo do multivalentnih objašnjenja.

„Ekonomska značaj geološke građe” je treće poglavlje knjige. Polazeći od mineralnih izvora, fosilnih goriva, metalnih resursa i nemetala, preko egzaktnih ekonomskih parametara, dolazi se do konsekvence da je mineralno – resursni sistem, sačinjen od prirodne, ekonomsko-socijalne i organizacione komponente, kompleksna osnova ekonomske valorizacije. Geološku građu se posmatra kao prva hijerarhijska veličina u rangiranju osnovnih parametara stvaralaca resursa. Uticaj geološke građe na organizaciju proizvodnje, u okviru jugoslovenskog ekonomsko-geografskog prostora, omogućava društveno vrednovanje i ocenjivanje tog prostora, odnosno, utvrđivanje integralnih resursnih celina i pravilnih preraspodela resursa.

„Reljef kao prirodni uslov i resurs i njegova ekonomska ocena” i „Ekonomska značaj klime”, kao dva neraskidiva uslova, razrađeni su u četvrtom i petom poglavlju. Na bazi osnovnih oblika reljefa i njegove kvantitativne ocene ekonomskog značaja, potvrđuje se snažni uticaj reljefa na razmeštaj poljoprivredne proizvodnje i na razvoj saobraćaja i turizma. Poznavanje osnovnih tipova klime, na teritoriji Jugoslavije, omogućava utvrđivanje opšte ocene ekonomske vrednosti klime. Parametri ekonomske vrednosti klime određuju hijerarhijsku lestvicu njenog uticaja na pojedine privredne delatnosti. Prvo mesto na ovoj skali zauzima poljoprivreda, drugo turizam, a zatim saobraćaj, industrija i ostale delatnosti i grane.

Kao posebni ekonomsko-ekološki sistemi, razmatraju se, u šestom i sedmom poglavlju, „Vodni resursi, njihov ekonomski značaj, očuvanje i zaštita” i „Resursi flore i faune i njihova ekonomska valorizacija”. Različiti oblici vodnih resursa, najrasprostranjeniji i egzistencijalno najbitniji prirodnih izvora, njihov ekonomski značaj, očuvanje i zaštita, daju potrebni kredibilitet postojanju različitih interpretacija ekonomske ocene. Sama ekonomska ocena vodnih resursa pokazuje da je to kompleksna kategorija, zavisna od niza eksternih i internih faktora, koje treba integrisati, zatim izvršiti raspodelu resursa prema preferencijama, utvrditi granice njihovog korišćenja i detaljno pratiti ekonomsko-ekološku zaštitu. Autor, između ostalog, koncizno, ekonomski vrednuje resurse flore i faune. Ističe da šumski, travni i resursi životinjskog sveta imaju posebno mesto i ulogu u prehrambenoj, hemijskoj industriji, turizmu i drugim delatnostima nacionalne ekonomije.

Kroz ocenu prirodnih i privrednih resursa, na naučni i stručno primenljivi način, zahteva se postojanje čisto ekonomskih kategorija, jer se savremeni razvoj odvija u vrlo dinamičnim uslovima, pod uticajem tehničko-tehnološkog progressa, ograničenosti resursa

i jake konkurencije. U ovom kontekstu su osmo, deveto i deseto poglavlje, odnosno, „Ocena prirodnih resursa u dinamičnim ekonomskim sistemima”, „Rešavanje problema ograničenih resursa i njihovo optimalno korišćenje” i „Tržišna valorizacija resursnog potencijala”. Autor ekonomski interpretira strukturne promene resursnog potencijala i vrši integralno posmatranje dinamičkog aspekta ekonomske ocene prirodnih resursa. Posvećen je i rešavanju problema ograničenih resursa i njihovom optimalnom korišćenju. Navodi modele optimizacije ekonomske valorizacije prirodnih resursa i ukazuje da postoji snažno dejstvo tehničko-tehnoloških promena na optimalnu valorizaciju prirodnih izvora. Kroz tržišnu valorizaciju resursnog potencijala, ističe uticaj tržišta na alokaciju resursa, kao i uticaj tržišne cene resursa na regulisanje ponude i tražnje.

U knjizi se ističe da je, u savremenim uslovima, brzi rast privrednih resursa praćen iscrpljivanjem prirodnih potencijala. Posledice povećanja obima proizvodnje, na bazi razvoja nauke, tehnike i tehnologije, su: različita zagađenja životne sredine, nagomilavanje otpadaka proizvodnje i sve veće ispcrpljivanje nekih prirodnih resursa. Dakle, konflikt između društva i prirode javlja se kao stalni problem. Kroz razmatranje „Odnosa ekonomije i ekologije resursa”, u jedanaestom poglavlju, autor dolazi do inherentnog shvatanja o neophodnosti ravnoteže prirodnih i privrednih resursa. Ekonomsko-ekološki sistemi treba da budu funkcionalni i ciljno usmereni ka kvalitetu. Neophodno je ekološku bazu posmatrati kao prirodno-resursni potencijal, a ekološko okruženje kao privredno-resursni potencijal. Jedan od problema, koji sprečava postizanje prirodne ravnoteže, jeste činjenica da ekološka politika, najčešće, ne predstavlja značajni segment u okviru makroekonomske politike.

Humani resursi su predstavljeni kao najsnažniji faktor razvoja privredne strukture i regionalnog razmeštaja proizvodnje jedne zemlje. Njihova uloga, u sklopu proizvodnih snaga društveno-ekonomskog sistema, je odlučujuća, pa zbog toga podležu zakonima koji vladaju određenim načinom proizvodnje. Osobnosti mehaničkog kretanja radnih resursa, bazni pokazatelji humanih resursa Jugoslavije, ekonomski pokazatelji ocene ovih resursa i upravljanje humanim kapitalom, izloženi u dvanaestoj glavi, kroz orijentaciju na „Ekonomske karakteristike humanih resursa Jugoslavije”, pokazuju da humani kapital, kao dinamični i promenljivi segment, označava važnu kariku u valorizaciji ukupnog resursnog potencijala. U budućnosti, posebnu pažnju treba posvetiti pravilnoj valorizaciji seoske inteligencije, kvalitetnim radnim resursima u nerazijenim područjima i novim oblicima korišćenja tih resursa u razvijenim delovima zemlje.

Prikazujući i analizirajući privredne resurse, autor ima u vidu stalni razvoj sistema društvenih potreba, napredak nauke, tehnike, tehnologije i rastući značaj informacionih resursa. U trinaestom poglavlju, definisanom kao „Energetski resursi u jednom od temeljnih bilansa privrednog razvoja”, kroz sveobuhvatno posmatranje raspoloživih potencijala energetskih resursa, njihovu ekonomsku ocenu i razmatranje problema zaštite životne sredine, ukazuje na perspektive energetskih resursa budućnosti i mogućnosti njihove ekonomske valorizacije. Dakle, privredni razvoj zahteva određenu količinu i strukturu

ukupne energije, koja treba da odgovara nivou tehničko-tehnološkog progressa, ekonomskoj celishodnosti i ekološkim zahtevima.

Kada je reč o „Resursima industrijske prerade i njihovom ekonomskom značaju“, obuhvaćenim u četrnaestom delu knjige, naglašeno je da industrija predstavlja najvažniji deo privrede jedne zemlje. Za razvoj industrije presudnu ulogu imaju resursi-industrijske sirovine. Najznačajnije su one industrijske sirovine koje su rezultat agroekološkog sistema ili samoniklih biljnih formacija. Drugu grupu čine mineralne sirovine. Treću grupu industrijskih sirovina čine vodni potencijali. Najveću grupu resursa-industrijskih kapaciteta, čini prerađivačka industrija, koja podrazumeva: bazičnu industriju, tj. ekstraktivnu industriju, energetiku i metalurgiju; prerađivačku industriju, odnosno, prehrambenu, tekstilnu, hemijsku i sl.

Ekonomsko valorizovanje kombinacije resursa proizvodnje hrane, koje je prezentirano u narednoj glavi, pod naslovom „Ekonomski značaj resursa proizvodnje hrane“, pokazuje da su privredni i prirodni potencijali međusobno povezani i zavisni. U konvencionalnoj proizvodnji hrane privredni resursi imaju dominantnu ulogu, tj. akcenat se stavlja na opremljenost tehnikom i tehnologijom, genetski potencijal i rad visokog kvaliteta. U alternativnoj proizvodnji hrane, prirodni resursi imaju glavnu ulogu. Zato je potrebno obezbediti pravilnu preraspodelu konvencionalne i alternativne proizvodnje hrane, kako prostorno, tako i u zavisnosti od raspoloživih resursa. Na taj način se dobijaju potrebne količine poljoprivredno-prehrambenih proizvoda za domaću potrošnju stanovništva i za izvoz.

Ekonomskom interpretacijom određujućih baznih resursa turističke aktivnosti, odnosno, ugostiteljskih i antoropogenih resursa odmora, rekreacije i zabave, uz prezentiranje obima turističkog prometa, jasno se ističe značaj nove filozofije slobodnog vremena i, saglasno tome, razvoja turizma-najprofitabilnije „industrije“ savremenog sveta. S obzirom na to da se u svetu sve više proučavaju faktori za razvoj turizma, sa aspekta njihovog dimenzionisanja i prostornog obuhvatanja, sasvim je opravdano što je šesnaesti deo analize posvećen „Osnovnim resursima odmora, rekreacije i zabave“. Uostalom, masovna turistička kretanja su zahvatila čitav svet. Ne sme se zaobići ni značaj saobraćajnih komunikacija, jer ostvarenje svih strateških ciljeva zahteva savremenu saobraćajnu infrastrukturu. Saobraćajni resursi se nalaze u uzročno-posledničnim vezama sa svim privrednim delatnostima i granama. Znači da su sve te aktivnosti uzrok razvoja saobraćajnica, a saobraćajna infrastruktura je indikator prostorne razmeštenosti i diverzifikacije privrednih delatnosti i grana. To je i potvrđeno u sedamnaestoj glavi, čiji je naslov „Saobraćajni resursi i njihov značaj za privredni razvoj“.

Autor, u osamnaestom poglavlju, analizira „Makroekonomsku politiku i eksploataciju resursa“, odnosno, korišćenje, razvoj i čuvanje resursnog potencijala, polazeći od nultog, stacionarnog i ubrzanog privrednog razvoja, preko uticaja novčanih olakšica i raznih propisa, dolazi do značaja poreske i kreditno – monetarne politike u ovoj oblasti. Osim

parametara makroekonomske politike, uključuje sistem planiranja iskorišćavanja resursnog potencijala, faktore uštede tog potencijala i dejstvo ekonomske politike. Svi resursni sistemi zahtevaju racionalnu ekonomsku politiku na makro planu. Strategija očuvanja resursa mora da se bazira na organizacionim merama koje proističu iz ekonomije raspoloživih resursa. Na taj način se omogućava najrentabilnije valorizovanje ograničenih resursa. Veliki značaj dobija i razrada metoda planiranja obima utrošaka resursa za ostvarenje društvenog proizvoda i, na osnovu toga, njegove preraspodele, uz poštovanje tržišnih zakonitosti. Ekonomska politika, u oblasti resursa, zavisi od raspoloživog resursnog potencijala, nivoa razvoja privrede i zahteva društvenog sistema. Regionalna politika mora da prati ekonomske tokove, usklađuje proizvodnju resursa i njihovu preradu, posmatra mobilnost svih raspoloživih potencijala, pronalazi optimalni odnos tržišnih segmenata i utvrđuje geostrateški položaj zemlje.

U okviru poslednjeg poglavlja, pod naslovom „Ekonomske osnove i značaj upravljanja resursnim sistemima“, obrađuju se elementi strategijskog upravljanja mineralno – resursnim sistemima, vodnim, turističkim i poljoprivrednim resursima. Ističe se i značaj blagovremenog donošenja odluke. Mineralno-resursni sistemi, kao najkompleksniji oblik prirodnih resursa, zahtevaju odgovarajuće upravljanje, posebno strategijsko, kako bi se njihovim korišćenjem postigla optimalna efikasnost i efektivnost. Strategijsko upravljanje ovim resursima mora da se razvija u obliku internacionalizacije, na dugi rok, a stabilizaciono i blago ekspanzivno, na srednji rok. Dužnosti strategijskog upravljanja poljoprivrednim resursima su: stvaranje najvišeg efekta korišćenja tih resursa, obezbeđenje solidnog životnog standarda poljoprivrednog stanovništva, kako ne bi došlo do njegovog osipanja i stvaranje okruženja koje donosi profit, razvoj i diverzifikaciju. Strategijsko upravljanje poljoprivrednim resursima usmerava ključne aktivnosti, kako bi se na bazi analize i anticipacije mogućih šansi, s jedne strane, i komparativnih vrednosti i iskazanih slabosti, s druge strane, odredio optimalni tempo rasta i razvoja svih poljoprivrednih resursa. Strategijsko upravljanje treba, takođe, da institucionalizuje organizacionu strukturu poljoprivrednih preduzeća, metode efektivnog upravljanja resursima, pravce njihove najbolje valorizacije i izgradi odgovarajuću strukturu poslovanja. Pošto strategijsko upravljanje obuhvata celovitost poljoprivrednih resursa, mora da bude u domenu najviših organa upravljanja.

Dakle, ofanzivna poslovna filozofija u valorizaciji poljoprivrednih resursa donosi spoj internih i eksternih vrednovanja agrara, u cilju zadovoljenja ljudskih potreba, ali i urbanizacije sela, zaustavljanja migracija i rasta međusobne povezanosti primarnog, sekundarnog i uslužnog sektora, radi veće profitabilnosti i dugoročne motivisanosti.

U savremenoj tržišnoj privredi brza naučno-tehnička revolucija je uslovlila raznovrsnost proizvodnih snaga, što je dovelo do povećanog iskorišćavanja prirodnih resursa. Počinje, istovremeno, uvođenje mera za ograničavanje rasipničkog korišćenja prirodnih sirovina. U svetlu takvih antagonističkih kretanja, ekonomskom valorizacijom resursa,

autor rešava kompleksni problem koji je pred celim čovečanstvom. Daje odgovor na pitanje: Kako održati ekonomsku aktivnost, uz sve manje resursa?

Teorijsko – praktični dokazi, jasni metodološki pristup, korišćenje primera iz sveta i naše zemlje, obezbeđuju knjizi „Resursi u ekonomiji”, autora dr Svetislava R. Milenkovića, naučnu i stručnu monolitnost. Prilikom prikazivanja ovakvog rada, nema mesta skepticizmu. Glorifikovanje, svakako, ne može biti suvišno kada je u pitanju autor čija je opservacija i egzaktnost na takvom nivou, da konvergira brojnim savremenim tendencijama i izazovima. Implementacija svih shvatanja, saznanja i pristupa autora, u mnoge oblasti teorije i prakse, može, svakako, obezbediti ostvarenje signifikantnih rešenja, ideja i inovacija, neminovnih za prosperitet nacionalne ekonomije.